



## یادداشتی از استاد ایرج افشار در خصوص مقاله «معرفی نسخه خطی رساله وضع ایران»

مجدالملک بوده است به چاپ رسیده با تصحیح مرحوم فضل‌الله گرگانی با نام طویل بیست سال بعد از امیرکبیر متضمن شرح اوضاع ایران و حوادث نیمه اول سلطنت ناصرالدین شاه قاجار در رابطه با مرحوم مجدالملک و کتاب انتقادی او رساله مجدیبه.

چون این طبع با مقدمه مفصل توسط علی امینی انجام شده و تالیف آن به مجدالملک نسبت داده شده است معلوم می‌شود که در خانواده امینی کتاب به نام مجدالملک شناخته می‌شده است و حتی نوه امین‌الدوله آن را از آن جداعلای خود می‌دانسته است. بنابراین جای تردیدی نمی‌ماند.

ناگفته نماند که این رساله به نام کشف الغرائب هم شهرت یافته و شاید واقعاً نامی بوده است که مؤلفش بدان داده بوده است.

چاپ جدید گرگانی مبتنی است بر دو نسخه که هیچ یک از آن دو ارجحیتی نسبت به نسخ مرحوم نفیسی ندارد. البته مقدمه گرگانی متضمن فوایدی ازین حیث است که راجع به دو تحریر داشتن رساله سخن گفته است.

در صورتی که به فهرست‌نگاران به فهرست نسخه‌های خطی فارسی تألیف احمد منزوی مراجعه فرموده بودند ملاحظه می‌کردند که بیست و شش نسخه از آن در کتابخانه‌های مختلف موجود است و شناسانده شده (تا سال ۱۳۴۹) و البته از دکتر علی امینی انتظار نمی‌شد داشت که این نسخه‌ها را بشناسد (فهرست مذکور صفحه ۱۶۶).

آقای دکتر خیراندیش مدیر محترم تاریخ و جغرافیا در مورد معرفی نسخه‌ای از رساله انتقادی مشهور که در ۱۳۸۷ نگارش یافته است و با این بیت شروع می‌شود من گنگ خواب دیده و عالم تمام کر من عاجزم ز گفتن و خلق از شنیدنش

و در شماره ۳۹ مجله تاریخ و جغرافیا خانم ربابه معتقدی تفصیلی درباره آن به چاپ رسانیده‌اند برای اطلاع خوانندگان ضرورت دارد گفته شود که مؤلف رساله مذکور حاج میرزا محمد مجدالملک سینکی است میرزا علی خان امین‌الدوله مجدالملک پدر امین‌الدوله بود.

این رساله را نخستین بار مرحوم سعید نفیسی با نام رساله مجدیبه در سال ۱۳۲۱ انتشار داد و محسن خان امین‌الدوله مخارج آن را داده بود نفیسی آن را از روی سه نسخه خطی که یکی مورخ ۱۳۲۰ به خط درویش یوسفی و به دستور امین‌الدوله نوشته شده بود و دیگری مورخ ۱۳۱۷ که توسط علی بن عبدالرسول نوشته بود به چاپ رسانیده بود و به خود نفیسی متعلق بوده است. سومین نسخه خط را به مسعود مجدی نوه مجدالملک مؤلف (یعنی پسر میرزا تقی خان مجدالملک) برای علی‌اصغر حکمت به خط خوشی نوشته بوده است.

بنا به مقدمه نفیسی این متن با افتادگیها و تحریقاتی به تفاریق در سال هشتم مجله ارمغان چاپ شده ولی در آن جا به امین‌الدوله منسوب شده است و شاید از همین نسبت فهرست‌نگاران آستان قدس نسخه را چنان شناسانده‌اند و خانم معتقدی هم نقل کرده‌اند.

این رساله یک باره مزیر نظر دکتر علی امینی که نبیره

○ ایرج افشار